

A VISEGRÁDI FELLEGVÁR KORONAKAMRÁJA.

A visegrádi fellegvár, a magyar szent korona hajdani hivatalos őrzőhelyének falmaradványait a történeti kutatók mindenkor különös érdeklődéssel kísérték. A romokat több ízben felmérték, lerajzolták, tanulmányozták s megállapítani igyekeztek a szent korona tulajdonképeni szűkebb rejtekhelyét.

Henszlmann Imre az „Archaeológiai Közlemények“ 1873. évi (IX.) kötetében Kottaner Ilona, Erzsébet özvegy királyné udvarhölgyének érdekes naplója alapján is igyekszik a szent korona őrzőhelyét közelebbről meghatározni és megállapítja, hogy ez a fellegvár hajdani északi palotája romjai között (9., 10. számú épület) még ma is látható földalatti hengerded aknaépítmény volt. Henszlmann állítása igazolására fordításban közli a napló teljes szövegét. Következtetése azonban nem állja meg helyét, mert megállapítása a napló félre nem magyarázható, világos meghatározásainak nem felel meg.

A fennálló romok vizsgálata kiderítette, hogy a visegrádi fellegvár északi palotája, mely a belső várháromszög északnyugati sarkán épült és a már említett aknaépítményt is magába foglalta, a koronaerőszak időpontjában különálló épület volt s ehhez csak kelet felől csatlakozott egy alacsonyabb raktárépület. Az északi palota földszintjén eredetileg hosszúra nyúló dongaboltozatos egyetlen helyiség foglalt helyet, félköríves, kökeretes bejáróval a várudvar felé, ugyanoda tekintő zárt köerkélllyel, csinosan faragott kökeretes ablakkal, kelet felé még egy kis ablakkal s átjáró ajtóval az alacsonyabb szintben levő szomszédos raktárhelyiség felé, melyet Henszlmann várkapolnának minősített.

Ha az északi palota falait közelebbről tekintjük, azonnal szemünkbe ötlök azok gyengesége, mit csak növel, hogy aránylag vékony tömegüket még ajtó-, ablak-, sőt erkélynyílások is áttörik. A falak gyengeségét tekintve, lehetetlennek kell tartanunk, hogy ebben az épületben őrizték volna nemzetünk féltett kincsét, a magyar szent koronát. Különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a középkorban hasonló rendeltetésre mindig olyan helyiségeket építettek, illetve teremtettek, melyek a lehető legnagyobb biztonságot nyújtották úgy falaik szilárdságánál, valamint védőberendezéseik tökéletességénél fogva. E kamrákat igen gyakran sziklába vésték, a hozzájutást pedig rendszerint egyetlen könnyen védhető, különösen megerősített és megvasalt ajtóval oldották meg. S kétségtelen, hogy a visegrádi fellegvár kamrája szintén ilyen lehetett és semmi esetre sem lehetett az északi palota hengerded aknaépítménye, mely kétségtelenül víztartó volt, mert fenekén még tartósan száraz nyarakon is több ízben árasznál mélyebb vízréteget találtam.

De Henszlmann feltévéseinek leginkább ellentmond Kottaner Ilona idézett naplója, melyet pedig állításai erősítése céljából közölt.

A napló szerint Kottaner Ilona cinkostársai a várkápolnán keresztül jöttek ahhoz az ajtóhoz, melyen kopogtatva, bebocsáttatást nyertek. Kottaner Ilona az ajtót a cinkosok mögött ismét bezárta s utat nyitott a koronakamra felé, melyhez többek között olyan szobán is keresztül kellett menniök, hol előzőleg elrejtették a koronakamrába való betöréshez szükséges reszelőket, majd behatoltak a várnagy szobájába, onnan le a királynői kincseskamrába, végül elértek végső céljuk tárgyához, a szent korona őrzőhelyéhez.

Ha Henszlmann megállapítását helyesnek fogadják el és a várkápolnát a koronakamrával szomszédos és vele ajtóval összekötött helyiségnek tételeznők fel, Kottaner Ilonának a cinkosok érkezésekor szükségképen már magában a koronakamrában kellett volna tartózkodnia; de akkor hol volt a helyiségek azon sora, melyeket a napló világosan megjelöl? Hol volt a koronakamrának sok zárral és pecséttel biztosított erős ajtaja, melyről a zárat a cinkosoknak nehéz munka árán kellett előbb leereszteniök és lefeszíteniök? Hol volt Kottaner Ilona aggodalmas óráinak színhelye, mely bizonyos távolságban volt a kápolna felőli ajtótól és távol esett az asszonyház tulajdonképeni bejáratától? Erre kielégítő választ Henszlmann fejtegetése nem adhat.

Nyilvánvaló, hogy a koronakamra nem lehetett a fellegrvár északi palotájának már említett, kívülről és oldalról is könnyen megközelíthető földszinti helyisége és nem lehetett várkápolna az a raktárhelyiség, melyet Henszlmann annak vélt.

Hol lehetett hát a visegrádi vár koronakamrája? A felelet egyszerű: a vár legerősebb tornyának alsó, részben már sziklába vájt helyiségében, a várháromszög keleti oldalán álló hatalmas őrtorony legalsó részében, ott, hol eleinte Henszlmann is feltételezte, de ettől a feltevésétől később a koronaakna hipotézise kedvéért elállott.

E torony alapkörvonalá kivülről ötszögletes, belülről hossznegyszögű volt. Legalsó helyiségének belső oldalait ölvastagságú erős falak zárták körül, de keletre néző külső oldalát még erősebb, ékszerűen kiképzett tömör faltest alkotta, mely tömörségével biztos védelmet nyújthatott bármely kívülről jövő támadás ellen. A koronakamra egyetlen ajtaja a királynői kincseskamra felé nyílt, azon túl esigalépcső közvetítésével a várnagy szobája következett. A várnagy szobája két oldalról volt megközelíthető: az úgynevezett asszonyház felől és a királynői lakosztály felől, mint ezt a napló világosan megjelöli. Az asszonyház és a királynői lakosztály közötti összefüggés szintén nyilvánvaló s éppígy biztosra vehető, hogy a királynői lakosztályból közvetlen közlekedés állt fenn a várkápolna királyi oratóriumába. A várkápolnán és a királyi oratóriumon keresztül vezető kerülő utat választották a cinkosok az udvar távollétében Kottaner Ilona gondjaira bízott királynői lakosztály megközelítésére, melyből a távollevő beteg várnagy szobáján át akadálytalanul hatolhattak a királynői kincseskamrába, illetve a szent koronát magába foglaló helyiségbe. Kottaner Ilona a királynői lakosztály várkapu felé eső kiesiny szobájában tartózkodott a cinkosok érkezésekor, majd a királynő hálószobájában imádkozott s figyelte úgy az oratórium felé eső ajtót, mint az asszonyház bejáratát, melyek felől felizgatott képzeletében páncélzörgést vélt hallani s szívszorongva leste a koronakamrából fel-feltörő kopogást és a reszelés zaját.

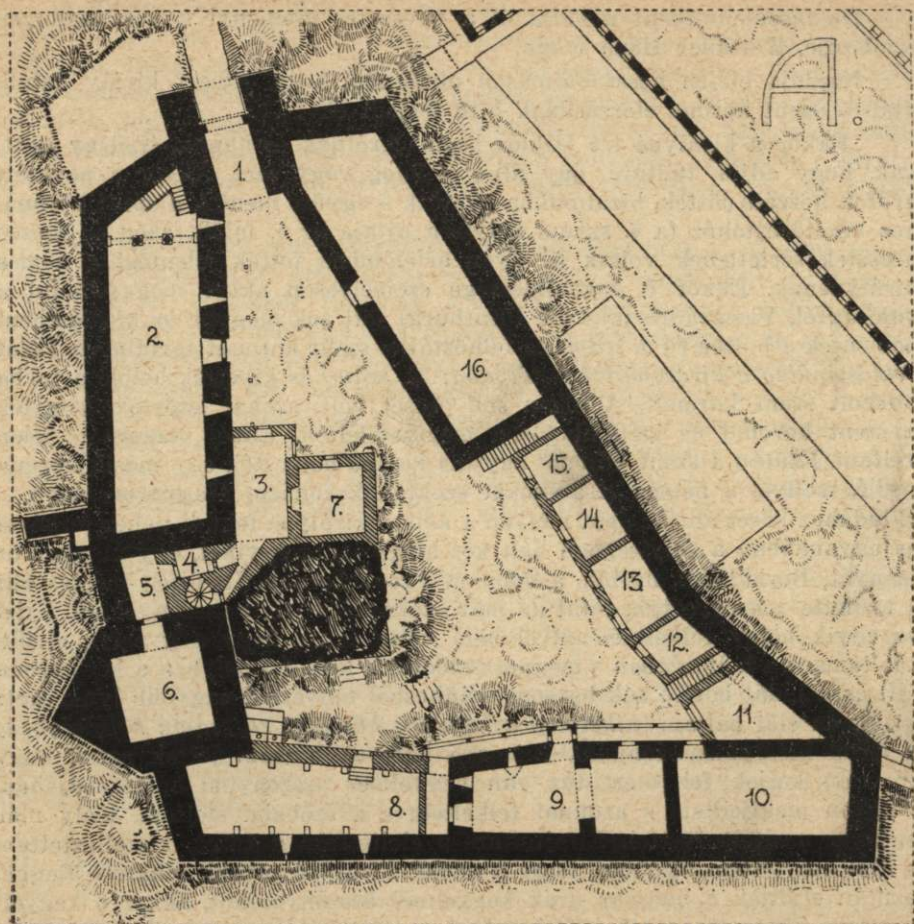
De lássuk, miként mondja el a nevezetes eseményt a koronaelorzás rendezője, Kottaner Ilona maga.

Naplója elején hosszadalmasan elmondja, hogy Albert király halála után a szent korona elorzásának híre terjedt el.

„Ekkor a királyné írt Miklós bazini grófnak és fiának, György grófnak, hogy adják tudtára, úgy áll-e a dolog vagy sem. Akkor a nevezett grófok hozzám jöttek, bizalmukba avattak s együtt mentek a szent koronához vezető ajtóhoz (a 6. számú helyiség ajtaja az 5. felől), azon az összes pecsétek sértetlenek voltak és ilyen értelemben tettek jelentést a nemes királynénak. Ekkor ő kegyelmessége személyesen akart meggyőződni a valóságról, Visegrádra (auf die Plintburg) jött sok magyar úr kíséretében; bementek a boltba (a 6. szám) és felhozták a szent koronát tartalmazó ládát (valószínűleg a királyné lakosztályába; 22. szám) és kivették belőle a tokba burkolt szent koronát. A token sok pecsét volt, azokat letörték, kivették a szent koronát és igen alaposan megsemlélték. Ennél magam is jelen voltam. Ezután a szent koronát egy kis ládába helyezték egy másik korona mellé, mellyel a nemes királynékat szokták koronázni Magyarországon... E ládához közel állt az ágy, melyen a nemes királyné feküdt nehéz terhével és ugyanabban a helyiségben hált két hölgy is, az egyiket, egy magyar úr leányát, Borbálának hívták, a másikat Fronachernek. Itt éjjeli méceses állt s mellette viaszgyertya, mint az már szokás fejedelmi asszonyoknál. Éjjel az egyik hölgy felkelt és mivel nem vette észre, hogy a gyertya eldőlt, tűz támadt a helyiségben s megperzselődött a láda is, melyben a két korona állt és a ládát borító kék bársony vánkosból tenyérnél nagyobb lyuk égett ki. És én elől háltam (hihetőleg a kapuhoz közeleső 24. számú helyiségben) a fiatal királykisasszony nál. Ekkor a hölgyek hozzám jöttek azzal, hogy gyorsan keljek fel, mert tűz van kegyelmes asszonyom hálószobájában. Nagyon megijedtem s azonnal felkeltem s a szobába siettem, mely már egészen megtelt füsttel. Elfojtottam s eloltottam a tüzet, kiszellőztettem s illatossá tettem a szobát, hogy a nemes királyné tovább alhatott. Reggel azután eljöttek a magyar urak kegyelmes asszonyomhoz, akkor ő kegyelmessége elmondta nekik, miként járt az éjjel, és hogy tűz támadt közel hozzá és a szent, illetve a másik koronához. Ezen az urak elesodálkoztak és azt tanácsolták, hogy helyezték vissza a szent koronát ládájába és vigyék vissza a boltba, hol azelőtt volt. Az még ugyanazon napon meg is történt. Az ajtót újra lepecsételték úgy, mint előbb volt, ámde kevesebb pecséttel (a koronakamra 6. számú helyiség 5. felőli ajtaja).

Mikor ez megtörtént, kegyelmes asszonyom Bazini György grófhoz küldött s követelte tőle Visegrád vár kulcsait, mert a magyar urak úgy akarták, hogy a várat adja át rokonának, Garai László bán úrnak. S ez így is történt. Garai László bán úr átvette a várat s várnagyot helyezett abba.

Mikor azután a nemes királyné rokonával, László bánnal és a többi magyar urakkal indulóban volt Budára, ő kegyelmessége bizalmasan így szólt hozzám: „Kedves hű Kottanerném, viselje gondját leányomnak és a kincseskamrának (5. számú helyiség), abba saját magán és leányomon kívül senkit se bocsásson be.” Gondjaimba ajánlotta koronáját, nyakláncát és egyéb kincseit, azt mind abban a kamrában tartottam, amelyen keresztül átjártak a szent koronához. És mialatt így beszélgettünk, hozzánk jött.

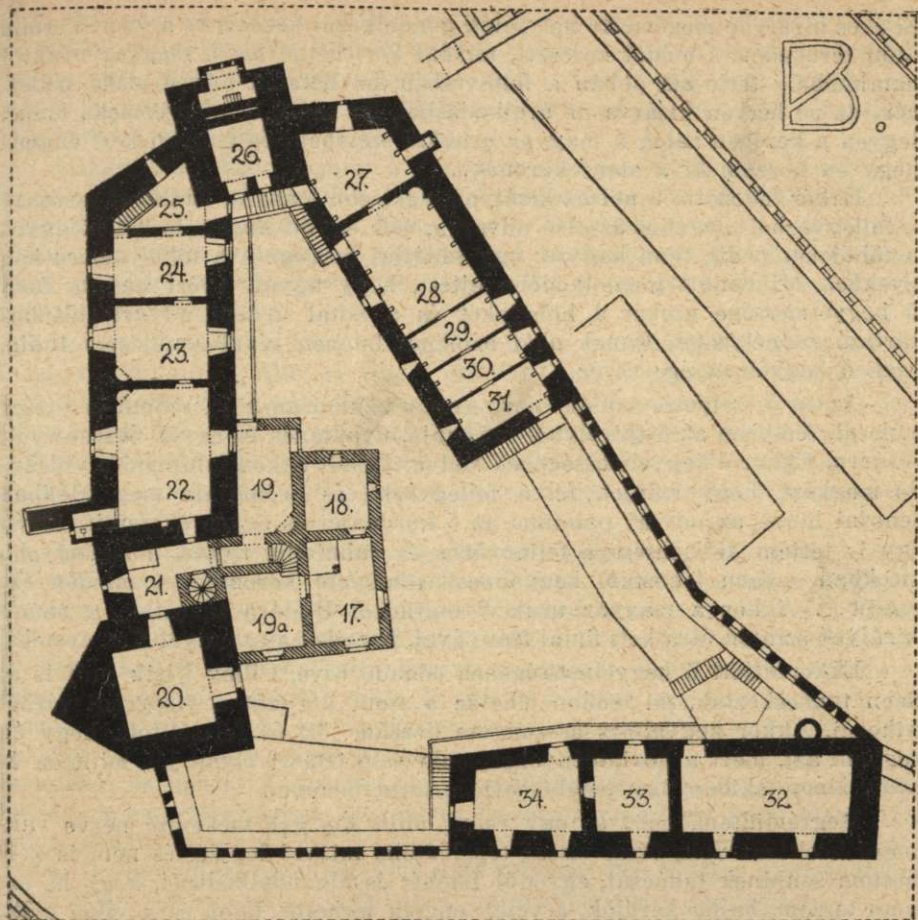

A VISEGRÁDI FELLEGVÁR FÖLDSZINTI ALAPRAJZA A XV. SZÁZAD DEREKÁN.

1. Kaputorony. 2. Várkápolna, a kaputorony mellett oratóriummal és lépcsővel az emeleti királynői lakosztályba. 3. Őrszoba. 4. Várnagy előszobájából levezető csigalépcső melletti előtér. 5. Királynő kincsesháza. 6. A koronakamra. 7. Őrszoba. 8. Raktár. 9. Gyülekezőterem. 10. Készletkamra. 11. Konyha. 12—15. Őrségi szobák. 16. Lovagterem.

László bán úr várnagyával és így szólt: „Kegyelmes asszonyom, adjon parancsot e hölgynek, hogy kívülem és várnagyomon kívül senkit se engedjen be ebbe a kamrába.” Erre ő kegyelmessége kegyes válaszában így szólt hozzám: „Kedves Kottanerné, ha László bán úr rokonom és várnagya be akar menni, engedje be.” Akkor a várnagy a lepecsételt ajtóhoz ment (a 6. számú koronakamra ajtaja), kendőt vett elő s a peesétekre borította a kendőt, azután összekötözte s erre nyomta saját peesétjét.

Mikor mindez megtörtént, a nemes özvegy és kegyelmes asszonyom rokonával, László bán úrral és a többi magyar urakkal Budára távoztott nehéz terhével, gondoktól gyötörtén, mert a magyar urak folyton unszolták, hogy menjen férjhez és ő kegyelmességének többeket is ajánlottak.

A VISEGRÁDI FELLEGVÁR I. EMELETI ALAPRAJZA A XV. SZÁZAD DEREKÁN.

17. Asszonyház belépője, egyszersmind konyha. 18. Kamra. 19. Hölgyek szobája, hol a cinkostárs társalgott a hölgyekkel s a reszelőket elrejtette. Ennek kályhájában égette el Kottaner Ilona a korona tokjának maradványait. 19a. Hölgyek hálószobája, melyen Kottaner Ilonának át kellett mennie az asszonyház bejáratához mentében. 20. Várnagy szobája. 21. Várnagy előszobája. 22. Királynő hálószobája, melyben Kottaner Ilona imádkozott. 23. Királynő szobája. 24. Királynői lakosztály első szobája, melyben Kottaner Ilona a cinkosok bebocsátása alkalmával tartózkodott. Ebben egyúttal aludt is a napló említette tűzvész idején. 25. Előszoba. 26. Kapuórség. 27—31. Királyi lakosztályok. 32—34. Vendéglakosztályok.

még pedig egyrészt Ulászlót, Lengyelország királyát, másrészt a szerbiai deszpota fiát. Emiatt a nemes királyné nagyon szomorkodott és udvarias válaszában többek közt ezt mondta: „Ugyan, kedves uraim! ne adjatok pogányhoz, inkább adjatok keresztény emberhez.” És akkor rokona, László bán úr azt akarta, hogy válassza a lengyelt; erre a magyar urak mind felálltak s kérték, hogy tegye azt, de a királyné ellenkezett... Akkor a királynénak azt tanácsolták, hogy színleg egyezzen csak bele a lengyel királlyal való házasságba. Ő kegyelmessége így is tett... Mikor a nemes

és okos királyné megértette helyzetét, gondolkozni kezdett és a szent korona után törekedett s módot keresett, miként keríthetné azt a magyar uraktól hatalmába s tette azt abban a feltevésben, ha netalán fiúgyermek születnék, az ne legyen kizárva az uralkodásból, ha pedig leánygyermek lenne, legyen a kezében zálog a magyar urakkal szemben; és nagyon kért engem, hogy én hozzam ki a szent koronát...

Ekkor lehozatta a nemes királyné legkisebb leányát, Erzsébet asszonyt a fellegvárból magához az alsó udvarba, vele együtt engem is két hölgygel, a többieket pedig fenn hagyta: egy sziléziai hercegnőt a többi nemes hölgyekkel. Mindenkit gondolkodóba ejtett, hogy ugyan miért hagyta fenn ő kegyelmessége ezeket a hölgyeket és a fiatal úrnőm udvartartásához tartozó személyzetet. Ennek okát azonban Istenen kívül senki sem tudta, csak ő kegyelmessége és én.

Az én őrizetemre voltak bízva annak a kamrának (5. számú helyiség) kulcsai, melyben az ő (királyné) koronája, nyaklánc és egyéb ékszere volt elzárva. Ekkor ő kegyelmességének kedve támadt titkon felutazni a vidékre és megkért, hogy menjek fel a fellegvárba és próbáljam meg titokban lehozni hozzá az udvari palotába az ő koronáját és egyéb ékszereit. És én így is tettem, felmentem a fellegvárba és ruháimba rejtve, a legnagyobb titokban szánon lehoztam kegyelmes asszonyom koronáját s minden ékszerét... Akkor a magyar urak Visegrádról Budára távoztak, a nemes királyné szintén útra kelt fiatal leányával, Erzsébet asszonnyal Komáromba.

Ekkor eljött ő kegyelmességéhez odaadó híve, Cilley Ulrik gróf is és azon tanácskoztak, mi módon lehetne a szent koronát a visegrádi várból kihozni. Akkor kegyelmes asszonyom hozzám jött és felszólított, hogy én tegyem azt, mert a körülményeket senki sem ismeri olyan jól, mint én és senki sincs, akiben úgy megbízhatnék, mint bennem.

Megrémültem, mert ez úgy reám, mint kis gyermekemre nézve vakmerő kockázat volt, össze-vissza tépelődtem, mitevő legyek és nem is kérhettem senkinek tanácsát, egyedül Istenét és elgondolkodtam, hogy ha ezt nem teszem, bajba kerülök, a vétek engem terhelne Isten és a világ előtt, beleegyeztem tehát az életveszélyes nehéz vállalkozásba, de segítőársat kívántam magam mellé. Akkor teljesen belátásomra bízták, válasszam azt, akit erre alkalmasnak tartok. Akkor én ajánlottam is egyet, kit úrnőm föltétlen hívének tartottam és ez horvát származású volt. Berendelték tehát ezt a titkos tanácsba s tudtára adták, hogy mit kívánnak tőle. De ez az ember úgy megijedt, hogy arca fakó színt váltott, mintha csak félhalott lett volna és nem is egyezett a dologba, hanem kiment az istállóba lovaihoz. Én nem tudom, Isten akarata volt-e vagy egyébként is dörén járt el, az a hír járta az udvarban, hogy keményen leesett a lóról és mikor állapota javult, felkerekedett és ellovagolt Horvátországba. És a dolgot hosszabb időre függőben kellett tartani; kegyelmes asszonyom szomorú volt, hogy ime a semmirekellő ismeri a tervet és magam is nagyon aggódtam...

Mikor azután elérkezett Isten csodatételének ideje, Isten olyan férfút küldött, ki beleegyezett a szent korona kihozásába, ez pedig magyar volt,nak hitták; ez valóban híven, bölösen és férfiasan intézkedett. Előkerítettük a szükségeseiket, vettünk néhány lakatot és két reszelőt. Ő, ki velem kockára tette életét, fekete bársonyruhát öltött, egy pár nemezeipőt s mindegyik cipőjébe egy-egy reszelőt dugott, a lakatokat kabátja alá rej-

tette, én pedig magamhoz vettem kegyelmes asszonyom kis pecsétnyomóját és nálam voltak az első ajtó (királynéi kincseskamra) kulcsai, melyekből három volt, mert a saroknál lánc is volt kapocsvassal, erre, mielőtt elmentünk, szintén lakatot erősítettünk óvatosságból, nehogy másvalaki erősíthessen arra lakatot.

Mikor elkészültünk, úrnóm ő kegyelmessége követet küldött Visegrádra és tudtára adta a várnagynak, Pöcker Ferenének és Vajdafi Lászlónak, kik a hölgyek felett rendelkeztek, hogy úgy intézkedjenek, mikor a koesi jön, a hölgyek készen legyenek az elutazásra ő kegyelmességéhez Komáromba, mert szándéka tovább Pozsonyba utazni. Ezt az egész udvari személyzetnek tudtára adták...

A várnagy ekkor kissé gyöngélkedett, de kötelességéhez híven mégis le akart feküdni az ajtó elé, mely első bejáratul szolgált a szent korona felé (21. számú helyiség). Betegsége azonban súlyosbodott — amit talán Isten akart így — és mivel férfiszolgákat ide a hölgyek házába nem rendelhetett örökül, vászonkendőt tett a lakatra, melyet az ajtósarok mellé szögeztünk s erre pecsétet nyomott (a várnagy szobájából a csigalépeső felé vezető ajtó).

Mikor azután felérkeztünk Visegrádra, a hölgyek örültek, hogy úrnóm ő kegyelmességéhez kell utazniok. Készülődtek, ládát készítettek ruhájuk számára, azzal sokat bibelődtek és kopácsoltak a nap nyolcadik órájáig. Társam szintén bejött a női szobába (19. számú helyiség) s ott eltréfálkozott a hölgyekkel. Itt kevés tűzifa hevert a kandalló előtt, ez alá rejtette a reszelőket. Ámde meglátták ezt a fa alatt a hölgyek szolgálatára kirendelt szolgák és összesúgtak, ezt meghallottam én s azonnal tudtára adtam társamnak. Erre ez úgy megijedt, hogy színét változtatta s elvette onnan a reszelőket és máshová rejtette és így szólt hozzám: „Asszonyom, gondoskodjék, hogy világításunk legyen” és én megkértem egy öreg nőt, hogy adjon néhány gyertyát, okul adva, hogy sokat kell imádkoznom, mivel éppen farsang utáni szombat volt (1440 február 20). Vettem a gyertyákat s útközben (19—24. számú helyiségek valamelyikében) elrejtettem.

Miután a hölgyek és mindnyájan aludni tértek, én a kis szobában (24. számú helyiség) tartózkodtam s az az öreg asszony, kit magamnál tartottam, egy szót sem tudott németül, nem tudott a dolgokról sem s még a ház beosztását sem ismerte, ott feküdt és mélyen aludt.

Mikor azután elérkezett az ideje, bajtársam a kápolnán keresztül ajtómhöz (24. számú helyiség lépcső felőli ajtaja) jött és kopogtatott. Erre én felnyitottam s mögötte ismét bezártam. Ő szolgát is hozott magával segítségül, kit keresztnevén ugyanúgy híttak, mint őt,nek, ki neki előzőleg titoktartást esküdött. És most odamegyek, hogy elhozzam a gyertyákat, hát elvesztek. Úgy megijedtem, hogy azt sem tudtam, mit csináljak. Már azt hittem, hogy az ügy tisztán a világítás hiánya miatt meghiusult, de észbekaptam s elmentem s titkon felköltöttem azt az asszonyt (talán a 18. számú helyiségben), ki a gyertyákat adta s elmondtam neki, hogy gyertyáim elvesztek, pedig még sokat kell imádkoznom, mire ő másokat adott. Megörültem s odaadtam bajtársamnak a gyertyákat és a lakatokat is, melyeket újra rá kell majd vernie s odaadtam neki kegyelmes asszonyom kis pecsétnyomóját, mellyel újra le kell majd pecsételni az ajtókat, végül odaadtam neki az első ajtóhoz tartozó három kulcsot. Akkor ő levette a

pecséttel ellátott kendőt a lakatról (a várnagy szobájában levő lépcsőajtó), melyet a várnagy tett oda, felnyitotta az ajtót s bement segédjével és erősen dolgozott a többi lakatokon, úgyhogy az ütés és reszelés zaja nagyon hallatszott. És az örök és a várnagy emberei azon az éjjelen különösen éberek voltak a gond miatt, de Isten, úgy látszik, mindnyájuk fülét bedugta, mert egyikük sem hallott semmit, pedig én mindent hallottam. Azalatt én nagy félelemben és aggodalomban örködtem (a 22. számú helyiségben). Nagy ájtatosan letérdeltem és buzgón fohászkodtam Istenhez és Boldogasszony-anyánkhöz, hogy segítsenek nekem s társaimnak. Nagyon aggódtam lelkemért s életemért és buzgón imádkoztam Istenhez, kérve, hogy ha vállalkozásom Isten ellen való és azért el kellene kárhoznom s ebből baj származnék az országra és emberekre, akkor legyen lelkemnek irgalmas és inkább engedjen előbb itt meghalnom.

Mialatt így imádkoztam, nagy zaj és esörömpölés támadt, mintha páncélosok zörgetnének azon az ajtón (a 24. számú helyiség lépcsőajtó), melyen segitőtársamat bebocsátottam. Úgy rémlett, mintha az ajtót feltörték volna. Nagyon megijedtem s felpattantam, hogy figyelmeztessen társaimat, hagyják félbe munkájukat. De eszembe ötlött, hogy jó lesz az ajtónál (a 24. számú helyiség lépcsőajtó) megbizonyosodnom és így is tettem. Mikor az ajtóhoz értem, megszűnt a esörömpölés és többé nem hallottam senkit; akkor azt hittem, hogy csak kísértet volt és visszatértem imádságomhoz. A Boldogságos Szűznek mezitlábás búcsújárást fogadtam Cellbe és amíg be nem váltom fogadalmamat, szombatonként éjjel nem fogok tollpárnákon hálni, azonkívül minden szombat éjjel, amíg csak élek, a Boldogságos Szűz tiszteletére külön imát mondok, megköszönöm kegyelmét, melyben részesített és megkérem, hogy helyettem köszönje meg fiának, Jézus Krisztus urunknak is nagy kegyelmét, melyben olyan szemmel láthatólag részesített. Mialatt így imádkozom, egyszerre csak úgy rémlik, mintha nagy zaj és páncélzörej volna az asszonyház tulajdonképeni bejáró ajtajánál (a 17. számú helyiség külső ajtaja). Annyira megijedtem, hogy a rémülettől reszketni és izzadni kezdtem és úgy gondoltam, hogy bizony nem kísértet ez, hanem míg én a kápolna ajtajánál (a 24. számú helyiség lépcsőajtaja) álltam, ők szépen körülmentek. És nem tudtam, mitévő legyek; hallgatóztam, nem hallom-e (a 19. számú helyiségben tartózkodó) hölgyeket, de nem hallottam senkit, akkor csendesen lementem a kicsi lépcsőn (19. és 19a. között) a hölgyek kamráján (19a. számú helyiség) át az asszonyház tulajdonképeni bejáró ajtajához (a 17. számú helyiség külső ajtaja). Az ajtónál azután senkit sem hallottam. Akkor örültem s folytattam imádságomat s azt hittem, az ördög ineselkedett, hogy az ügyet megghiúsítsa.

Imádságom végeztével felkeltem és a boltba akartam menni, hogy lássam, mi műveltek; ő azonban már szembejött velem azzal, hogy legyenek csak egészen nyugodt, mert sikerült az ajtón levő lakatokat lereszelni, csak a token levő záruk voltak olyan erősek, hogy nem lehetett lereszelni és le kellett azt égetni. Ettől nagy füstszag keletkezett, úgyhogy aggódtam, nem fognak-e a füstszag miatt kérdezősködni, de Isten ettől is megmentett.

Mikor azután a szent korona szabaddá vált, mindenütt bezártuk az ajtókat, más lakatokat vertünk azokra a feltöröttek helyett és újra rányomtuk kegyelmes asszonyom pecsétjét és a külső ajtót (a várnagy szobájában levő csigalépcső-ajtót) ismét bezártuk és visszatettük a pecséttel

ellátott kendőt úgy, ahogy megtaláltuk és ahogy a várnagy tette oda. A reszelőket én bedobtam a hölgyszoba szükséghelyébe, majd megtalálják a reszelőket ott, ha feltörik, a tett bizonyosságául. A szent koronát azután kivitték a kápolnán keresztül, hol Szent Erzsébet (ereklyéje) nyugszik (2. számú helyiség); ott én, Kottaner Ilona, szent fogadalmamból kifolyólag, egy miseruhával és egy oltárterítővel tartozom, ezt fizesse meg kegyelmes úram, László király.

Akkor segítöm elővette egy vörös bársony vánkost, felfejtette azt, kivette a tollak egy részét, betette a szent koronát és újból bevarrta.

Akkor már majdnem teljesen megvirradt, úgyhogy már a hölgyek és mindnyájan felkeltek és útra készültek.

A hölgyeknél szolgált egy öreg asszony, erre nézve kegyelmes asszonyom úgy rendelkezett, hogy fizessék ki bérét, hagyják hátra Visegrádon, hogy hazatérhessen Budára. Mikor ez az asszony már ki volt fizetve, hozzám jött és mondta nekem, hogy valami különös tárgyat látott a kályha előtt (19. számú helyiség kályhája) heverni s nem tudja, hogy mi lehet az? Megijedtem, mert én jól tudtam, hogy az a szent korona tokjának darabja s úgy vertem ki a dolgot a fejből, ahogy csak legjobban tudtam, majd titkon a kályhához mentem s ami törmeléket ott találtam, mind bedobtam a tűzbe, hogy egészen elégett. Az asszonyt azután magammal vittem az útra (nehogy eláruljon valamit). Azon mindenki csodálkozott, de én kijelentettem, hogy a felelősséget magamra vállalom; és részére kegyelmes asszonyomtólt akartam kieszközölni, amit azután meg is tettem.

Mikor a hölgyek az udvari személyzettel együtt az útra elkészültek és már távozóban voltunk, gondtársam elővette a vánkost, melybe a szent korona be volt varrva s átadta segítő szolgálójának, hogy vigye azt ki a házból (a fellegvárból) a szánra, melyre neki és nekem fel kellett ülnünk. Akkor a jó legény vállára vette a vánkost, arra egy ócska tehénbőrt borított, melynek hosszú farkát maga után vonszolta. Mindenki utána nézett és jót nevetett rajta.

Mikor azután beérkeztünk a várból a községbe, szerettünk volna valamit enni, de heringnél egyebet nem találtak, ebből ettünk tehát egy keveset. Akkor éppen misét mondtak, a nap tehát már jól előhaladt s pedig még aznap Visegrádról Komáromba kellett érnünk, holott odáig még tizenkét mérföld az út.

Mikor azután útra keltünk és felültünk, kitapogattam a vánkos sarkát, ahol a szent korona volt, nehogy ráüljek és hálát adtam a mindenható Istennek, de azért gyakran vissza-visszatekintettem, nem követ-e valaki..."

Az érdekes napló ezután a továbbutazás többi viszontagságait mondja el közvetlen modorban.

Azóta évszázadok tünnek el s a hajdan büszke visegrádi vár romokban hever. A szent koronát őrző hatalmas torony falaiból ma már csak jelentéktelen maradványok láthatók, a koronakamra tere törmelékkal van eltemetve s területén bodzabokrok s egyéb dudvák burjánoztak fel. Egyetlen ajtaja, mely hajdan a királynéi kincseskamra felé nyílt, el van falazva, csak belső beillesztésének durván faragott köveit ismerheti fel a gondosan kutató szeme.

A hajdani királynői kincseskamrának ma csak három oldaláról vannak még összefüggő falai, negyedik oldalfala, mely az emeletre, a várnagy

szobájába felvivő csigalépcsőt s annak kised elöterét foglalta magában, csak alaktalan rommaradvány gyanánt érvényesül. Ugyanez áll az asszonyház alsó részében volt őrségi szobák falaira is. A nyilván csak földszintes asszonyház a várudvar északi részén látható sziklatömbön emelkedett, mely sziklába később — valószínűleg már csak az asszonyház pusztulása után — a ma is látható felső ciszternát vájták; falaiból csak a sziklatömb északi részében láthatók még némi, idővel mind nagyobb pusztulásnak induló rommaradványok, melyeken csekély terjedelmük dacára felismerhető, hogy a fellegvár többi palotáihoz képest későbbi időből származnak.

A romok nagyfokú pusztulása folytán a naplóban érintett helyiségek összefüggése csak nehezen mutatható ki, de szerencsére mégis maradt annyi falmaradvány, mely a következtetésre határozott támpontot nyújt.

A keleti palotának, mely földszintjén a várkápolnát, emeletén pedig a királynői lakosztályt foglalta magába, északnyugati sarokfalrészé szinte még eléri eredeti magasságát; udvari falában még világosan meglátszik az emeleti ajtó kőkerete, mely hajdan a királynői lakosztályból az udvarhölgyek társalgójába nyílt. Az első emelet magasságában eredetileg nyilván fatornác vonult a keleti palota, a kaputorony és a nyugati palota udvari falai előtt s összeköttetést nyújtott a két palota között.

A visegrádi fellegvár udvarát ma csak düledező romok övezik és csak a képzelet szárnyán varázsolhatjuk lelki szemünk elé annak hajdani festői képét, körülfutó fatornácokkal övezett palotáival, az udvar közepén kiemelkedő sziklatömb tetején álló asszonyházával, benépesítve az őrség és szolgálattelvő személyzet stílszerű csoportjával. A századok sűrű fátyolán át már csak álomszerűen elevenedik meg a vár képe a koronaelorzás hajnalán, midőn a Komáromba induló udvarhölgyek elutazásához megtették az előkészületeket. Csikorgó hidegben, a hóval takart udvar keskeny ösvényein hozták le az asszonyházból a takarókat, prémeket, uti poggyászt, uti vánkosokat. Egymásután hagyták el a hölgyek és kísérőik a középső várudvart; a kaputorony felvonóhídján leereszkedtek a fa védőfolyosókkal övezett déli nagy bástyára, onnan a sziklasoron keresztül, őrségi épületek és raktárak mentén elhaladva átmentek a vár északi kis ajtaján s létrán kúsztak alá az alsó várudvarban készen álló szánokhoz, melyek nemsokára csilingelve futottak át a vár nagy boltozott sötét alagútján s nyitott sikátorán le a hatalmas keleti kaputorony leeresztett felvonóhídján és rásiklottak a vár dülőújtára ...

Lux Kálmán.